

Az Alkotmánybíróság első határozata a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseiben alkalmazott egyoldalú szerződésmódosítási jogra vonatkozó törvényi szabályozásról

A fogyasztók védelme és a jogbiztonság

Hivatalos hivatkozás: 34/2014. (XI. 14.) AB határozat, ABH 2014, 1556.

Tárgyszavak: egyoldalú szerződésmódosítási jog -- fogyasztóvédelem -- önrendelkezési jog -- tisztességtelenség -- bírói függetlenség -- tisztességes eljárás -- fair trial -- visszaható hatály

Értelmezett jogszabályhelyek: Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés, C) cikk (1) bekezdés, E) cikk, M) cikk, Q) cikk (2) bekezdés, I. cikk (3)-(4) bekezdés, XV. cikk (1) bekezdés, XXVIII. cikk (1) és (7) bekezdés, 26. cikk, 2014. évi XXXVIII. törvény a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről 1. §, 4. §, 7–11. §, 19. §

Tartalom

1. Az indítványok
2. A döntés érvelése
 - 2.1 A többségi álláspont
 - 2.2 Párhuzamos és különvélemények
3. Az érvelés kritikája
4. Az eset jelentősége

1. Az indítványok

Az OGY 2014. július 4-én fogadta el a *Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről* szóló 2014. évi XXXVIII. törvényt (a továbbiakban: Törvény, kihirdetve: 2014. július 18.), amely 2014. július 19-én lépett hatályba. A Törvény célja – ahogy arra a Törvény preambuluma rámutatott – a Kúria 2/2014. PJE határozatából származó egyes követelmények érvényre juttatása volt.

A 2008-ban kezdődő gazdasági válság és különösen a forint árfolyamának romlása ahhoz vezetett, hogy számtalan adós helyzete jelentősen megromlott annak következtében, hogy tartozásuk nem forintban, hanem más devizában, jellemzően svájci frankban állt fenn. A kedvezőtlen változás következtében számos per indult, amelyben a fogyasztók különböző jogcímenek támadták a fogyasztói kölcsönszerződéseket. A perekben felmerült kérdéseket a Kúria több alkalommal vizsgálta.

Elsőként joggyakorlat-elemző csoport jött létre a Kúrián a tisztességtelenség egyes kérdéseinek a vizsgálatára. A joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye¹ alapján fogadta el a Kúria Polgári Kollégiuma a 2/2012. (XII. 10.) PK véleményt (a továbbiakban: PK vélemény). A PK vélemény 6. pontja – a korábbi bírósági gyakorlatot alapvetően megváltoztatva – meghatározta azokat az elveket, amelyek mentén a fogyasztói kölcsönszerződésekben kikötött egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességes lehet.

Ezt követően a Kúria elfogadta a 6/2013. PJE határozatot, amely meghatározta a deviza alapú szerződések polgári jogi fogalmát, és rögzítette, hogy a deviza alapú kölcsönszerződés mint szerződéstípus nem érvénytelen önmagában amiatt, hogy a kedvezőbb kamatmérték ellenében az árfolyamkockázat az adósnál jelentkezik. Abban a kérdésben azonban a PJE nem foglalt állást, hogy az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződési feltétel mikor felel meg az átláthatóság követelményének. E kérdésben való döntéshozatalt a Kúria elhalasztotta addig, amíg az EuB a Kúria által kezdeményezett, C-26/13. szám alatt folyó előzetes döntéshozatali eljárásban a határozatát meghozza. Az EuB határozatát követően a Kúria meghozta a 2/2014. PJE határozatot, amely három kérdést vizsgált. Megállapította, hogy az árfolyam-kockázat fogyasztóra történő telepítésének tisztességessége nem vizsgálható (1. pont); kimondta, hogy az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé

¹ http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/joggyakorlat_osszefoglalo_velemen.pdf

tevő szerződéses rendelkezés akkor tisztességtelen, ha az nem felel meg a PK vélemény 6. pontjában felsorolt elveknek (2. pont); és rámutatott, hogy az árfolyamrés alkalmazása, azaz az, hogy a folyósításkor a pénzügyi intézmény által meghatározott vételi, a törlesztésekkor pedig az eladási árfolyamok alkalmazására kerül sor, tisztességtelen (3. pont).

Az OGY ilyen előzményeket követően fogadta el a Törvényt, amely alapvetően két kérdést szabályozott: az árfolyamrés semmisségét (3. §) és az egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségét (4. §). Az egyoldalú szerződésmódosítási joggal kapcsolatban a Törvény 4. § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy „Az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó fogyasztói kölcsönszerződés vonatkozásában vélelmezni kell, hogy tisztességtelen az annak részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötés – az egyedileg megtárgyalt feltétel kivételével –, tekintettel arra, hogy az nem felel meg:

a) az egyértelmű és érthető megfogalmazás elvének: annak tartalma a fogyasztó számára nem világos, nem érthető;

b) a tételes meghatározás elvének: az egyoldalú szerződésmódosítás feltételei nem tételesen meghatározottak, vagyis az ok-lista hiányzik, vagy van ok-lista, de az csak példálózó jellegű felsorolást tartalmaz;

c) az objektivitás elvének: az egyoldalú módosítás feltételei nem objektív jellegűek, vagyis a fogyasztóval szerződő félnek módja van a feltétel bekövetkeztét előidézni, abban közrehatni, a módosításra okot adó változás mértékét befolyásolni;

d) a ténylegesség és arányosság elvének: az ok-listában meghatározott körülmények ténylegesen nem, vagy nem a körülmények változásának mértékében hatnak a kamatra, költségre illetve díjra;

e) az átláthatóság elvének: a fogyasztó nem láthatta előre, hogy milyen feltételek teljesülése esetén és milyen mértékben kerülhet sor további terhek rá történő áthárítására;

f) a felmondhatóság elvének: a szerződésmódosítás bekövetkezése esetére nem biztosítja a fogyasztó számára a felmondás jogát vagy

g) a szimmetria elvének: kizárja, hogy a fogyasztó javára bekövetkező feltételváltozás hatása a fogyasztó javára érvényesítésre kerüljön.”

A Törvény jogvesztő határidőt rögzített, amelyen belül a pénzügyi intézmények keresetet nyújthattak be a törvényi vélelem megdöntése érdekében. A perre speciális szabályok vonatkoztak, amelyek legfőbb rendelkezései az alábbiak voltak:

a) a perben az alperes a Magyar Állam [7. § (2) bek.];

b) a keresetet deviza alapú szerződések esetén a Törvény hatályba lépésétől számított 30 napon belül, a Törvény hatálya alá tartozó egyéb szerződések esetén pedig 2015. január 5-12. között kell benyújtani [8. § (1) bek.];

c) egy pénzügyi intézmény – mindkét szerződéstípus kapcsán – egy keresetlevelet nyújthat be [8. § (3) bek.];

d) a keresetlevélben kizárólag az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó kikötés tisztességtelenségének megállapítását kérheti a felperes [8. § (4) bek.];

e) a bíróság az eljárásban kizárólag azt vizsgálja, hogy a pénzügyi intézmény által tisztességesnek tartott szerződéses kikötés a 4. § (1) bekezdése szerint tisztességes-e [11. § (1) bek.];

f) a bíróság a keresetet harminc napon belül bírálja el [9. § (3) bek.];

g) a tárgyalást úgy kell kitűzni, hogy a keresetlevélnek az alperes részére való kézbesítése a tárgyalás napját legalább három nappal megelőzze [10. § (1) bek.];

h) a tárgyalást legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz érkezésétől számított nyolcadik napra kell kitűzni [10. § (2) bek.];

i) bizonyítás felvételének csak olyan bizonyítékokra vonatkozóan van helye, amelyek a tárgyaláson rendelkezésre állnak, és amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy a keresetlevélben előadottakat vagy az alperes védekezését igazolják [10. § (3) bek.];

j) a tárgyalást egy alkalommal és csak akkor lehet elhalasztani – legfeljebb hét napra –, ha ez a felek által felajánlott bizonyítás lefolytatása érdekében szükséges [10. § (4) bek.].

A Törvény 1. § (6) bekezdése értelmezési szabályt rögzített, amely szerint a Ptk. elévüléssel kapcsolatos szabályait a fogyasztói kölcsönszerződésből eredő követelések tekintetében úgy kell

értelmezni, hogy e követelések a kölcsönszerződés fennállása alatt nem évülnek el, azok elévülése a szerződés megszűnésével kezdődik.²

A Törvénnyel szemben a Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiumáról három indítvány érkezett az AB-hez.³ Az indítványok szerint a Törvény 1. § (1)–(3) és (6)–(7) bekezdései, 4–15. §-ai és 19. §-a az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe, C) cikk (1) bekezdésébe, E) cikkébe, M) cikkébe, Q) cikk (2) bekezdésébe, XV. cikk (1) bekezdésébe, továbbá a XXVIII. cikk (1) és (7) bekezdésébe, valamint a 26. cikk (1) bekezdésébe ütköznek.

a) Az indítvány szerint a jogállamiságból [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés] levezetett jogbiztonság követelményét sérti a Törvény több rendelkezése, mivel – többek között –

i) a Törvény 4. § (1) bekezdésében rögzített vélelem 2004. május 1-jére visszamenőleg olyan vélelmet vezet be, amely a Törvény hatályba lépését megelőzően nem létezett, ráadásul mindezt annak ellenére teszi a jogalkotó, hogy az egyoldalú szerződésmódosítást 2004–2014 között számos jogszabály szabályozta;

ii) a Törvényben rögzített szabályok indokaként a jogalkotó a 2008-as gazdasági válságra hivatkozik, ez azonban értelemszerűen nem legitimálhatja a 2004–2008 közötti időszakra vonatkozó szabályozást;

iii) a Törvény számos rendelkezése nem felel meg a normavilágosság követelményének, így mindenekelőtt nem világos, hogy mely szerződési konstrukciók tartoznak a Törvény hatálya alá, hogy mi minősül egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltételnek, hogy mit jelent a „nem kell alkalmazni” fordulat a Törvény 1. § (2) bekezdésében, valamint, hogy kit illet meg jogutódlást követő jogutód nélküli megszűnés esetén a perindítás joga;

iv) azáltal, hogy a Törvény a tisztességtelenséghez a semmisség jogkövetkezményét fűzi, felülírja a Ptk. 2004–2006 közötti azon szabályát, amely szerint a tisztességtelen kikötést a fogyasztó megtámadhatja;

v) a Törvény megváltoztatja a Ptk. elévülésre vonatkozó szabályát, ezáltal már elévült követeléseket is érvényesíthetővé tesz;

vi) a Törvény hatályba léptető rendelkezései nem biztosítanak kellő felkészülési időt sem a pénzügyi intézmények, sem a bíróságok számára;

vii) nem egyértelmű, hogy a felperes pervesztése esetén az ítélet hatálya kire terjed ki, kifejezett törvényi rendelkezés hiányában az ítélet *erga omnes* hatálya nem vezethető le;

viii) a felpereseknek úgy kell dönteniük a keresetlevél benyújtásáról, hogy az érvénytelenség jogkövetkezményeit nem ismerik, mivel az elszámolásra vonatkozó törvény csak 2014 őszén, már a keresetindítási határidő leteltét követően született meg;

ix) a felpereseknek a pert a velük magánjogi jogviszonyban nem álló Magyar Állammal szemben kell megindítaniuk.

b) Az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdését sérti a törvény, mivel annak szabályozása sérti a hatalom megosztásának elvét.

c) Az Alaptörvény E) és Q) cikkébe ütközik a Törvény, mivel annak szabályozása nincs összhangban az EU jogával, a Törvény elfogadására az EKB-val való konzultáció nélkül került sor.

d) A Törvény sérti a vállalkozás szabadságát [Alaptörvény M) cikk].

e) Az indítványozók szerint a tisztességes eljáráshoz való jogot (Alaptörvény XXVIII. cikk) is sérti a Törvény, mivel a perindításra és a per lefolytatására rendkívül szűk határidőket állapít meg, amely a felek helyzetét jelentősen megnehezíti, sérti a fegyverek egyenlőségének elvét, valamint akadályozza azt, hogy a bíróság megalapozott döntést hozzon. Mindezek miatt a Törvény az anyagi igazság érvényre juttatását is gátolja. Az indítványozók hivatkoztak a jogorvoslathoz való jog sérelmére is, tekintettel arra, hogy a Törvény kizárja a kézbesítési vélelem megdöntését, a fellebbezés

² A Törvényt módosította a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény. A módosítás legfőbb eleme, hogy 2010. november 27-ét követően a forint alapú és a deviza fogyasztói kölcsönszerződések tekintetében megszüntette a tisztességtelenség vélelmét. Ezen szerződésekben kikötött egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségének megállapítása érdekében a Magyar Nemzeti Bank indíthat közérdekű keresettel pert [6. § (2) bek.].

³ Fővárosi Törvényszék 52.G.43.484/2014., 4.G.43.571/2014. és 3.G.43.590/2014.

és a felülvizsgálat benyújtására az átlagosnál jelentősen rövidebb határidőt ír elő, ráadásul kizárja az igazolási kérelem benyújtását. Az Alaptörvény XXVIII. cikkének sérelmére hivatkoztak továbbá az indítványozók a Törvényben rögzített, az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvényben foglaltat jelentősen meghaladó mértékű illetéket előíró rendelkezések kapcsán is.

f) Az indítványozók szerint a Törvény sérti továbbá a bírák függetlenségének elvét [Alaptörvény 26. cikk (1) bek.].

Az AB 2014. november 14-én, néhány nappal azt megelőzően hirdette ki a határozatát, hogy a Kúria a Törvény alapján folyó első felülvizsgálati eljárásokban a rendelkezésre álló törvényi határidőt figyelembe véve meghozta az ítéletét. Az ügy előadó bírása Lenkovics Barnabás volt, párhuzamos véleményt csatolt Juhász Imre, Salamon László és Sulyok Tamás, különvéleményt pedig Kiss László, Lévay Miklós, Paczolay Péter és Pokol Béla.

2. A döntés érvelése

2.1 A többségi álláspont

(I) A határozat kiindulópontként rögzítette, hogy a 2008-as gazdasági válság következtében a deviza alapú kölcsönszerződések miatt „[h]áztartások tömege került nehéz élethelyzetbe, családok tízezreit fenyegette a kilakoltatás stb. A probléma negatív következményeit a társadalom, a nemzetgazdaság egésze viseli, ezek kezelése, orvoslása bírói úton (az individuális jogvédelem keretében) nem volt lehetséges.”

(II) A határozat – azt követően, hogy a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatot⁴ felhívva – utalt a korábbi határozatainak felhasználhatóságára, kiindulópontként rögzítette, hogy a jogbiztonság követelményével kapcsolatos korábbi megállapítások alkalmazásának nincs akadálya. Felhívta ugyanakkor a figyelmet arra, hogy az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésére tekintettel az M) cikk (2) bekezdése alapján az alapvető jogoknak a gyengébb felek tömegeinek súlyos válsághelyzete miatti sérelme esetén a fogyasztók jogainak védelme és az elesettek megsegítésének kötelezettsége minden hatalmi ág elsőrendű kötelezettsége. „Az állam ilyen jellegű „beavatkozása” hiányában ugyanis a kiszolgáltatott helyzetben levő adósok alapjogainak, végső soron emberi méltósághoz való joguknak a sérelme visszafordíthatatlanul bekövetkezne. A bíróságoknak az Alaptörvény 28. cikke alapján a vizsgált Tv. hiányában is így kellett volna értelmezniük a jogszabályokat.”

(III) A jogbiztonság sérelmével kapcsolatban elsőként a felkészülési idő kérdését vizsgálta az AB. A felkészülési idő kapcsán az AB emlékeztetett, hogy a pénzügyi intézmények számára „a PK vélemény (de legkésőbb a PJE határozat) elfogadásától kezdődően nyilvánvalóan ismert volt, hogy a fogyasztók által kezdeményezett jogvita esetén az eljáró bíróságok milyen elvek mentén fogják – illetve kötelesek – megítélni a vitatott szerződési feltételeket.” Bár a határozat szerint kétségtelen, hogy a Törvény rövid felkészülési időt biztosít, különösen arra tekintettel, hogy az a felek perbeli pozícióját megfordította, valamint, hogy egy viszonylag hosszú időszakra vonatkozik, a törvényi vélelem azonban csak egyetlen kérdést érint, amelyek beazonosítása nem okozhat komoly problémát. Ezért – tekintettel a deviza alapú hitelezéssel okozott jelentős társadalmi problémára – az AB elutasította az indítványt.

(IV) A jogbiztonság körben ezt követően az AB részletesen vizsgálta, hogy a Törvény sérti-e a visszaható hatályú jogalkotás tilalmát. Ehhez a határozat annak vizsgálatát tartotta szükségesnek, hogy a Törvény anyagi jogi rendelkezései tartalmilag új szabályozási környezetet hoztak-e létre. A vizsgálat során az AB abból indul ki, hogy a Ptk.-nak a jóhiszeműség és tisztesség elvét rögzítő 4. § (1) bekezdése, a joggal való visszaélést tilalmazó 5. § (1) bekezdése és a jóerkölcsbe ütközést semmisséggel szankcionáló 200. § (2) bekezdése 2004 óta változatlan. E szabályokat az Alaptörvény M) cikk (2) bekezdése immár alkotmányos értéknek rögzíti. Az ágazati törvényekben megjelenő rendelkezések a Ptk. szabályát nem írták felül, azok mögöttes jogként mindig is érvényesültek, ezért a Törvény nem teremtett új jogszabályi környezetet. A jelen esetben olyan szerződési feltételek tisztességtelenségének vélelmét rögzítette a Törvény, amelyek korábban sem feleltek meg a generálklauszula általános tilalmának. „A Tv. tartalma e szerint nem más, mint a jogalkalmazói

⁴ ABH 2013, 618.

gyakorlatból leszűrt jogalkotói (jelen esetben a törvényhozó általi) autentikus jogértelmezés”. Erre tekintettel a határozat e körben is megalapozatlannak tartotta az indítványt.

(V) Külön vizsgálta az AB annak a kérdését, hogy sérti-e a visszaható hatály tilalmát az, hogy 2004 és 2006 között a Ptk. megtámadási jogot biztosított a fogyasztó számára, míg a Törvény ezen időszakra visszamenőleg semmisséget fűz a tisztességtelenséghez. E körben az AB – utalva az EuB-nak az Océano Grupo ügyben (C–240/98.) kifejtett álláspontjára – arra mutatott rá, hogy 2004 és 2006 között is a semmisség jogkövetkezménye fűződött a tisztességtelenséghez fogyasztói jogviszony esetén. Erre tekintettel az indítványt megalapozatlannak tartotta.

(VI) A keresetindítási határidő rövidségével kapcsolatos indítványokat az AB elutasította. Kiindulópontként az AB rögzítette, hogy a keresetindítási határidő hossza a bírósághoz fordulás alapjogával áll összefüggésben, de a tisztességes eljáráshoz való joggal nem. A korlátozás szükségességével és arányosságával kapcsolatban a határozat rámutatott, hogy „nem állapítható meg, hogy a Tv. az egyes ágazati törvényekben előírt keresetindítási határidőknél sokkal rövidebb határidőket írna elő a felek számára.” E körben utal az AB többek között a jogi személy határozatainak hatályon kívül helyezése iránti kereset, a tag kizárására irányuló kereset, a hegyközségi tanács határozatainak felülvizsgálatára irányuló kereset szabályaira, arra a következtetésre jutva, hogy „a 30 napos vagy akár rövidebb keresetindítási határidő előírása egyes speciális eljárásokban nem szokatlan jogi megoldás.” Az AB álláspontja szerint a szabályozás alkotmányossága kapcsán annak vizsgálata szükséges, hogy „a pénzintézetek számára nyitva álló keresetindítási határidő elegendő-e arra, hogy ezalatt reálisan mérlegelhessék és elhatározhassák, hogy meg kívánják-e dönteni a tisztességtelenség törvényi vélelmét.” Erre azonban nem csupán 30 nap állt az érintettek rendelkezésére, hiszen a törvényjavaslat az OGY honlapján elérhető volt, így „legkésőbb a törvényjavaslat megszavazásakor (...) nyilvánvalóvá vált a pénzintézetek számára, hogy a polgári peres eljárás főkérdése mi lesz.” E körben az AB arra is rámutatott, hogy „az Országgyűlés e tárgyú jogalkotási szándéka nem volt előzmény nélküli. (...) A pénzügyi intézmények (...) alapos okkal számíthattak általános törvényi rendezésre.

(VII) A keresetindítási határidőt követően az AB a további eljárási határidőket vizsgálta. A határozat részletesen idézte a választási eljárás alkotmányossága kapcsán hozott 59/2003. (XI. 26.) AB határozatot,⁵ amely kimondta, fontos, hogy „minél hamarabb megszülessenek a végleges döntések.” Ennek fontossága a Törvény hatálya alá tartozó jogviszonyok esetén sem kérdőjelezhető meg. Hangsúlyozta az AB, hogy a határidők vizsgálata során arra is tekintettel kell lenni, hogy a vizsgált „perek alapvetően ténykérdések okirati bizonyításáról és ehhez kapcsolódó jogkérdések megítéléséről szólnak, ezek pedig szakértők bevonását nem teszik indokolttá.” Ugyancsak szükségtelennek tartotta az AB tanúk bevonását is a perek eldöntéséhez. Rámutatott továbbá a határozat, hogy a határozathozatalt megkönnyíti, hogy a felperes elektronikus formában is a bíróság rendelkezésére bocsátja a keresetet. Minderre tekintettel az AB nem tartotta alkotmányellenesnek a Törvényben rögzített eljárási határidőket. Ennek alátámasztásaként hivatkozott az AB arra is, hogy „a perek nagy része érdemi határozattal már lezárult”.

(VIII) Nem tartotta megalapozottnak a határozat az indítványok azon hivatkozását sem, amely szerint a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben sérül a fegyverek egyenlőségének elve, hiszen a felperesre kedvezőtlenebb határidők irányadóak, mint az alperesre. A határozat részletesen idézi a 15/2002. (III. 29.) AB határozat⁶ megállapításait a fair trial követelményeivel kapcsolatban. Ezt követően kifejti a határozat, hogy az indítvány e körben téved, hiszen a törvényi szabályozással azonos megoldások a Pp.-ben is megtalálhatóak: pl. a Pp. 125. § (2) bekezdése biztosítja, hogy a tárgyalás kitűzésére a Törvény szabályaihoz hasonlóan kerüljön sor, illetve a Pp. más esetekben is ismeri a bírósági meghagyás kizártságát.

(IX) Megalapozatlannak tartotta a határozat a kézbesítési vélelem megdöntésének kizártságával kapcsolatos indítványt is. A határozat részletesen felidézte a kézbesítési vélelemre vonatkozó 46/2003. (X. 16.) AB határozat⁷ megállapításait, majd arra mutatott rá, hogy a Törvény e körben nem postai típusú kézbesítést, hanem speciális, a postainál gyorsabb és hatékonyabb kézbesítési módot rögzít. E kézbesítési módról az eljárás résztvevői előre tudomással bírtak, így nem okoz aránytalan terhet az

⁵ ABH 2003, 607.

⁶ ABH 2002, 116.

⁷ ABH 2003, 488.

átvétel biztosítása. A határozat rámutatott arra is, hogy a szabálytalan kézbesítést az eljáró bíróság hivatalból észleli, így szabálytalan kézbesítés esetén a tárgyalás nem tartható meg.

(X) Elutasította az AB továbbá az átlagosnál magasabb eljárási illeték összegének alaptörvény-ellenességére irányuló indítványt, rámutatva, hogy az illeték mértéke „sem a jogorvoslathoz való joggal, sem a tisztességes eljáráshoz való joggal [nincs] közvetlen érdemi összefüggésben.”

(XI) A határozat ugyancsak elutasította azt az indítványt, amely szerint a Törvény sérti az Alaptörvény XXVIII. cikkét, mivel a már folyamatban lévő perek felfüggesztése azt eredményezi, hogy e pereket közvetve más bírák döntenek el. Az AB álláspontja szerint „[a] peres eljárások felfüggesztése közvetlenül nem eredményezi azt, hogy a felfüggesztett ügyben egy másik bíróság vagy egy másik bírósági tag döntene (ugyanúgy, ahogy a PJE határozat megalkotásával sem a Kúria dönt, még közvetve sem). A határozat rámutatott továbbá, hogy a jogegység biztosítása érdekében a felfüggesztés szükséges volt.

(XII) A határozat ezt követően azt vizsgálta, hogy összességükben eredményezik-e a Törvény tisztességtelenségét a támadott jogszabályi rendelkezések. A határozat e körben rámutatott, hogy „[a] speciális eljárási szabályok összessége (...) olyan különleges eljárásrendet keletkeztet, mely a jogkorlátozások halmazata folytán az eljárás egészének tisztességességével összefüggésben alkotmányos kételyeket ébreszt.” A határozat azonban arra a következtetésre jut, hogy „az eljárásrend egészével kapcsolatos alkotmányos aggályok jelen ügyben nem érik el az alaptörvény-ellenesség szintjét.”

(XIII) A határozat elutasította a vállalkozáshoz való jog sérelmére vonatkozó indítványt is. Ennek kapcsán megismételte, hogy „a tisztességtelen szerződésmódosítások a szerződéskötések időpontjában sem voltak megengedettek.”

(XIV) A határozat megalapozatlannak találta a bírói függetlenség sérelmére alapított indítványt is. E körben a határozat – a 19/1999. (VI. 25.) AB határozatot⁸ részletesen idézve – rámutatott, hogy a bírói függetlenség lényege, hogy a bíróságnak csak a jogszabályoknak van alávetve, azaz nem utasítható. Az utasíthatóság hiánya azonban értelemszerűen nem jelentheti azt, hogy a bíróságnak a jogszabályoknak ne lenne alávetve. A bíróságnak feladata épp az, hogy a megállapított tényállás alapján kialakítsa „az előtte fekvő ügygel kapcsolatos saját belső meggyőződését, amely lehetővé teszi számára, hogy ezt követően a vonatkozó jogszabályok (...) alapján meghozza döntését.”

(XV) Végül a határozat az indokolás hiányára tekintettel visszautasította az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésének, az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésének és M) cikk (2) bekezdésének sérelmére vonatkozó indítványt. Ugyancsak visszautasította a határozat a mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenes helyzet megállapítására vonatkozó indítványt, mivel ilyen indítvány előterjesztésére az indítványozónak nincs törvényi lehetősége. Visszautasította végül az AB azt az indítványt is, amely szerint a Törvény közjogi érvénytelenségben szenved azon oknál fogva, hogy annak elfogadását megelőzően nem került sor az Európai Központi Bankkal való konzultációra. Az AB arra mutatott rá, hogy az EU joga nem minősül nemzetközi jognak; az AB-nek „nincs hatásköre annak vizsgálatára, hogy valamely jogszabály sérti-e az Európai Unió jogát”.

2.2 Párhuzamos és különvélemények

(P1-I) Juhász Imre párhuzamos indokolásában két ponton tartja tévesnek a többségi határozat indokolását. Elhibáztattnak tartja, hogy a többségi határozat nem vizsgálta érdemben, hogy Magyarország EU-hoz történt csatlakozása és a Ptk. 209. § (1) bekezdésének 2006. február 28-án hatályba lépett módosítása között, hogyan érvényesült a bírói gyakorlatban a Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről (a továbbiakban: Irányelv). A kérdés relevanciája, hogy e vizsgálat alapján lehetett volna csupán eldönteni, hogy a Törvény semmisséget előíró szabálya visszaható hatállyal változtatta-e meg a 2004–2006 közötti időszakra vonatkozóan a Ptk. megtámadhatóságot előíró szabályát.

(P1-II) A párhuzamos indokolás tévesnek tartja, hogy a peres eljárásra irányadó határidőket az AB a nemperes eljárások szabályaival vet össze. E szabályok ugyanis a tárgyat képező életviszonyok eltérő jellege és az eljárási forma különbözősége miatt nem szolgálhatnak hivatkozási alapul peres eljárások alkotmányossági vizsgálata tekintetében. Az eljárási határidő kapcsán arra mutat

⁸ ABH 1999, 150.

rá továbbá a párhuzamos indokolás, hogy a többségi határozat az indítványokban kifejtettek ellenére elmulasztott kitérni arra, hogy a szabály biztosítja-e a fegyverek egyenlőségét. Ennek kapcsán utal arra, hogy a felperesnek az alperes tárgyaláson előterjesztett ellenkérelmére azonnal reagálnia kell, miközben az alperesnek legalább három napja van a kereset megismerésére.

(P2) Salamon László párhuzamos indokolásában a visszaható hatály kérdésére és a 2004–2006 közötti szabályozás megváltoztatására reflektál röviden. A párhuzamos indokolás rögzíti, hogy a jogértelmezés „természeténél fogva „visszaható hatályú”.” A 2004–2006 között érvényesülő megtámadás helyébe lépő semmisség körében a visszaható hatály kapcsán kérdésként veti fel továbbá, hogy a Jat. 2. § (2) bekezdése értelmében visszaható hatályú jogalkotásról van-e szó, hiszen a megtámadásnak és a semmisségnek a jogkövetkezménye azonos, különbség csupán a jogsérelem reparációjának eltérő lehetőségeiben van.

(P3-I) Sulyok Tamás párhuzamos indokolása abból indul ki, hogy jogszabály a szerződés tartalmát kétféleképp módosíthatja. Konstitutív hatályú módosításról van szó abban az esetben, „ha a törvény a szerződésekre vonatkozó olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek a szerződés megkötésének időpontjában nem voltak hatályban.” Deklaratív hatályú módosításról van ellenben szó, ha „a szerződések tartalmát meghatározó törvény tartalmi elemeit utóbb más törvény – lényegében azonos tartalommal, de kidolgozottabb dogmatikai rendszerben – ismételten tartalmazza (...). A törvény deklaratív hatálya esetén a jogalkotásnak nincs a szerződésre vonatkozóan jogalakító hatása, viszont a deklaratív hatályú rendelkezés segítheti a hatékonyabb jogalkalmazást.” A vizsgált szabályozást a párhuzamos indokolás deklaratív hatályúnak minősítette, mivel „már a 2004. május 1. napján hatályos pozitív jog szabályai is tartalmazták a pénzügyi intézetek általi egyoldalú szerződésmódosításokkal összefüggő tényállások esetére a Tv. 4. § (1) bekezdésében összefoglalt (kompilált) jogelveket.” Ennek alátámasztásaként a párhuzamos indokolás áttekinti a 2004. május 1-jétől hatályos szabályozást, és a szabályozás három szintjét különíti el.

(P3-II) Első szintként a Ptk. generálklauzuláit határozza meg a párhuzamos indokolás, mindenekelőtt a jóhiszeműség és tisztesség elvét, az együttműködés elvét és a joggal való visszaélés tilalmát (Ptk. 4–5. §). „A generálklauzuláknak alkotmány-konform értelmezése szerint az egyoldalú szerződésmódosításra irányuló szerződéses felhatalmazásoknak, egyoldalú hatalmasságoknak csak abban a körben van alkotmányos lehetősége, amelyben biztosított a szerződő felek egyenjogúsága, illetve a magánautonómia alapelve, amelyek közvetlenül az Alaptörvény II. cikkéből erednek, és amelyek értelmében egyik szerződő felet sem hozhat a jog olyan helyzetbe, hogy szerződési akaratát a másik fél szerződési akarata hiányában a másik félre rákényszeríthesse. (...) A Ptk. fenti generálklauzuláinak alkotmány-konform értelmezése eleve kizárja a gazdasági erőfölényben lévő fél által végrehajtott olyan egyoldalú szerződésmódosítás jog általi védettségét, amelyet az erőfölényben lévő fél olyan egyoldalú nyilatkozata hoz létre, amelynek jövőbeli bekövetkezése a másik fél által a szerződés feltételei vagy a törvény rendelkezései alapján egyértelműen nem számítható ki. Az egyértelmű kiszámíthatóságnak a magánautonómiából származó követelménye feltételezi, hogy a gazdaságilag kiszolgáltatottabb szerződő fél magánautonómiája a szerződéskötéskor a másik fél magánautonómiájával ténylegesen azonos vagy legalább összemérhető súlyú legyen.” Sulyok szerint már a Ptk. alapelveiből szükségszerűen következik az egyértelmű és érthető megfogalmazás, az objektivitás, a ténylegesség, az arányosság és a felmondhatóság elve.

(P3-III) A második szintet a Ptk. tisztességtelenség fogalmát meghatározó 209/B. § (1) bekezdése jelenti, amely három feltételt támaszt: a jóhiszeműség szubjektív feltételét, valamint a másik félnek egyoldalú és indokolatlan hátrány okozását mint objektív feltételt. A jóhiszeműség fogalmát a Ptk. 4. § (1) bekezdésével összhangban kell értelmezni. Az egyoldalú és indokolatlan hátrány okozása pedig azt a követelményt támasztja, hogy „a gazdaságilag előnyösebb helyzetben lévő fél egyoldalúan és objektív indokok hiányában nem jut olyan előnyhöz, ami a másik félnek hátrányos.” E követelmény a Törvény 4. § (1) bekezdés c) pontja szerinti követelményt támasztja. Ugyancsak a második szinten helyezkednek el a fogyasztóvédelmi szabályok, amelyek közjogi eszközökkel szabályoznak magánjogi jogviszonyokat. Ide sorolja a párhuzamos indokolás az Irányelv azon szabályát, amely szerint a fogyasztói általános szerződési feltételeknek világosaknak és érthetőeknek kell lenniük.

(P3-IV) A harmadik szabályozási szintet a *hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény* (a továbbiakban: Hpt.) 210. § (3) bekezdése jelenti, amely 2004. május 1-jétől megkövetelte az átláthatóság és a tételesség érvényesülését. Mindebből tehát az következik, hogy a

Törvény 4. § (1) bekezdésében rögzített hét elv utólagos meghatározása csupán deklaratív hatályú, hiszen ezen elvek 2004. május 1-jétől a Ptk. generálklauzuláiból, a Ptk. 209/B. §-ából, a Hpt. 210. § (3) bekezdéséből és a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Korm. rendeletről egyébként is következtek.

(K1-I) Kiss László különvéleménye kiindulásként rögzíti, hogy „alkotmányos indokokkal alátámasztható az, ha az állam a törvényalkotás révén is beavatkozik valamely, a fogyasztók nagy tömegeit érintő, a fogyasztók megélhetését veszélyeztető, folyamatosan eszkalálódó probléma megoldása érdekében.” Ez „az állam alapjogokkal kapcsolatos objektív intézményvédelmi kötelezettségéből is egyenesen következik”. A beavatkozás azonban csak alkotmányos formában lehetséges, „hiszen bármely alkotmánynak – definíció szerint – rendkívüli helyzetekben is garanciát kell adnia az azt, amit ígért.”

(K1-II) A különvélemény elsőként azt vizsgálja, hogy a Törvény sérti-e a tiltott (*ad malam partem*) visszaható hatály tilalmát. A feltett kérdésre a különvélemény egyértelmű igenlő választ ad, abból következően, hogy a Törvény kizárja a Törvény hatálya alá tartozó kölcsönszerződések esetén a hatályos jogszabályok rendelkezéseinek a figyelembevételét, illetve ezektől eltérően rendelkezik. Ennek alátámasztásaként a különvélemény többek között hivatkozik arra, hogy a Törvény az 1. § (6) bekezdésében megfogalmazott szabály következtében már elévült, lezárt jogviszonyokba is beavatkozik, valamint a Törvény 11. § (1) bekezdése – a Ptk. 209. § (2) bekezdésében írt előírással szemben – kizárja, hogy az ügylet összes körülményeit vizsgálja a bíróság az ítélet meghozatalakor.

(K1-III) A különvélemény magyar és külföldi tanulmányok hosszú sorával bizonyítja, hogy a Törvény 4. § (1) bekezdésében megfogalmazott elvek ilyen formában, illetve ilyen tartalommal nem léteztek sem a magyar jogban, sem az EU jogában. Bár a GVH, a PSZÁF és az OBH jelentései, illetve beszámolóik már 2005-től utaltak a kialakult szabályozás aggályos voltára, ez nem változtat azon, hogy a Törvényben rögzített elvek a szerződések megkötésekor nem léteztek. „Azzal, hogy a Tv. 4. § (1) bekezdése új jogszabályi semmisségi kritériumokat határoz meg hosszú ideje hatályban lévő szerződéses rendelkezések tekintetében, valójában a szerződéskötés időpontjára visszamenő hatállyal az Országgyűlés jogalkotói hatalmánál fogva alakító módon változtatta meg a felek szerződéses viszonyait.”

(K1-IV) A különvélemény rámutat, hogy a Törvényben megfogalmazott elvek, a miniszteri indokolástól eltérően, nem a tisztességtelenség Ptk.-ban rögzített fogalmát töltötte ki tartalommal, hanem „új meghatározást adott a tisztességtelenségnek a pénzügyi intézmények számára az egyoldalú szerződésmódosítást, kamat-, költség- és díjemelést lehetővé tevő szerződési feltételek vonatkozásában, a fogyasztói kölcsönszerződések esetében”. Ezzel kapcsolatban utal arra is a különvélemény, hogy a Törvény, a PK véleménytől eltérve, figyelmen kívül hagyja, hogy az egyoldalú szerződésmódosítást a Hpt. és a 275/2010. (XII. 15.) Korm. rendelet kifejezetten szabályozta. A Ptk. 209. § (6) bekezdése kizárja, hogy e szerződési feltételek tisztességtelenségét a bíróság vizsgálja, mivel azokat jogszabály előírásainak megfelelően határozták meg.

(K1-V) A többségi határozattal szemben a különvélemény úgy foglal állást, hogy a Törvény azon szabálya, amely szerint a Törvény hatálya alá tartozó szerződésekben rögzített egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségéről csak a pénzügyi intézmények és a Magyar Állam közötti perben dönthet a bíróság, „teljes egészében elvonja az adósok önrendelkezési jogából fakadó perbeli rendelkezés jogát”, ezért sérti az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdését és II. cikkét.

(K1-VI) Ugyancsak alaptörvény-ellenesnek tartja a különvélemény a Törvényben rögzített eltúlzott mértékű illetékekre vonatkozó szabályokat is. A különvélemény szerint e szabály célja a jogérvényesítéstől való elrettentés. A kérdés vizsgálatakor homogén csoportot az Itv. szerinti illetéket és a Törvény szerinti illetéket fizető személyek képezik, és e személyek közötti megkülönböztetésnek nem található a tárgyilagos mérlegelés szerinti ésszerű indoka.

(K1-VII) Kiss László a tisztességes eljáráshoz való jog és a bírói függetlenség sérelme kapcsán csatlakozott Lévay Miklós különvéleményéhez.

(K2-I) Lévay Miklós különvéleménye – Kiss László különvéleményével azonosan – hangsúlyozta, hogy a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések következtében kialakult probléma beavatkozást igényel. E beavatkozás alkotmányos indokoltsága azonban nem változtat azon, hogy a beavatkozásnak alkotmányos keretek között kell megvalósulnia. Lévay Miklós csatlakozott Kiss László különvéleményéhez a visszaható hatály tilalmába ütközés körében. Ezen túlmenően azonban részletes különvéleményben rögzítette álláspontját azzal kapcsolatban, hogy a Törvény sérti a bírói

függetlenség elvét. Ennek oka, hogy a bírónak rendkívül szűk időkeretek között kell felkészülnie és döntenie, nagy terjedelmű iratanyagot megismerve, miközben a mérlegelési eszköztárát a Törvény nagymértékben leszűkíti, a bírósági eljárást és döntéshozatalt pusztá formalitássá teszi.

(K2-II) A különvélemény arra is rámutat, hogy a Törvény eljárási szabályai a tisztességes eljáráshoz való jogot is sértik. Ennek oka egyrészt, hogy a Törvény nem biztosít ésszerű lehetőséget a feleknek jogi álláspontjuk és az azokat alátámasztó bizonyítékaik előadására, másrészt a bizonyítási teher megfordítása egyoldalúan súlyos helyzetbe hozza a felpereseket, harmadrészt pedig a Törvény sérti a fegyverek egyenlőségét, mivel a Polgári perrendtartás eljárási szabályait egyoldalúan, a felperes hátrányára bontja meg.

(K3-I) Paczoly Péter különvéleményében nem értett egyet a határozat rendelkező részének 1. pontjával; véleménye szerint a Törvény 1. § (1) bekezdése és 4. §-a alkotmányellenes, mert az itt felállított vélelem miatt a 2004. május 1-je és 2009. augusztus 1-je közötti időszak vonatkozásában a jogalkotás visszaható hatályúnak minősül. Paczoly Péter szerint az AB-nek azt kellett volna vizsgálnia, hogy a Törvény 4. § (1) bekezdésében rögzített hét elv a Ptk.-nak a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel tisztességtelenségét rögzítő rendelkezéséből fakad-e. Ennek kapcsán a különvélemény arra mutat rá, hogy a 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény – és így az azt átemelő 2/2014. PJE is – a Hpt. 2009. augusztus 1-jétől hatályos szövegén alapul. A Törvény azonban a PK véleményben megfogalmazott elveket kiterjeszti a korábban alkalmazott általános szerződési feltételekre is, annak ellenére, hogy a Hpt. 2004 és 2009. július 31-e között alapvetően eltérően szabályozta az egyoldalú szerződésmódosítás jogát, mint 2009. augusztus 1-jét követően, ezért a Törvény hatálya alá tartozó időszakot nem lehet egységes, homogén időszakknak tekinteni.

(K3-II) A különvélemény rámutat továbbá, hogy – különösen arra tekintettel, hogy a pénzpiac jelentős mértékben szabályozott és felügyelt – az a feltétel, amelyet a Hpt. megenged és a felügyelet jóváhagy, nem minősülhet tisztességtelennek. A Hpt. 210. §-a kifejezetten biztosította a kamat, a díj és a költség tekintetében a szerződés ügyfél számára hátrányos egyoldalú szerződésmódosításának a jogát, valamint meghatározza ennek feltételeit, ezért e körben a tisztességtelenség megállapításának nincs helye olyan kikötések esetén, amelyek a Hpt. rendelkezéseinek megfelelnek.

(K4-I) Pokol Béla különvéleményében a határozat rendelkező részének elutasító és visszautasító pontjainak fő vonalaival egyetért, de a 30 napos jogvesztő perindítási határidő tekintetében megalapozottnak tartja az indítványt. Ezzel kapcsolatban rámutat, hogy téves a többségi határozat azon hivatkozása, amely szerint rövid határidők más eljárásokban is léteznek, mivel nem veszi figyelembe, hogy ezekben az esetekben már létező eljárásokról van szó, míg a vizsgált esetben a rövid határidő egyben az új szabályozás megjelenése utáni felkészülési idővel összeeszik, tovább rövidítve azt. A különvélemény szerint ezért a 30 napos perindítási határidő nem minősül ésszerűnek, ezért sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdését. A különvélemény hangsúlyozza, hogy a megsemmisítésnek csupán szimbolikus jelentősége lett volna, mivel a megsemmisítés időpontjában a keresetindítások már megtörténtek.

(K4-II) A különvélemény ezen túlmenően indokoláskiegészítést tartalmaz a visszaható hatály alkotmányos megítélésével kapcsolatban. Pokol Béla szerint ugyanis az AB e kérdésben eltérő teszteket alakított ki. A 34/1994. (VI. 15.) AB határozat értelmezése e körben álláspontja szerint túlzottan kiterjesztő, mivel azt sem teszi lehetővé, hogy a jövőt illetően érintse új szabályozás a már létrejött tartós jogviszonyokat. Mindez álláspontja szerint végletesen leszűkíti a törvényhozás szabadságát. Pokol Béla szerint ezért a határozatban azt kellett volna rögzíteni, hogy a tartós jogviszonyok megváltoztatása csak akkor minősül visszaható hatályúnak, ha az e jogviszonyokon belül már végmenet teljesítéseket is érintene.

3. Az érvelés kritikája

Ad (I). Vitathatatlan, hogy a gazdasági válság rendkívüli mértékben megnehezítette a deviza alapú kölcsönszerződések adósainak a pozícióját, hiszen az árfolyamromlás a törlesztőrészek forintban kifejezett mértékének a jelentős megnövekedését eredményezte. A határozat azonban kiindulópontját tekintve is téves: ez az adósok számára kedvezőtlen változás ugyanis nem az indítvány tárgyát képező egyoldalú szerződésmódosítási jog, hanem az árfolyamváltozás következménye.

Ahogy arra a 6/2013. PJE 1. pontja rámutat: „A felek a hitelezőnek és az adósnak a kölcsönszerződésből fakadó pénztartozását egyaránt devizában határozták meg (kirovó pénznem), és azt mindkét fél forintban volt köteles teljesíteni (lerovó pénznem). E szerződéstípusnál az adós az adott időszakban irányadó forintkölcsönnél kedvezőbb kamatmérték mellett devizában adósodott el, amiből következően ő viseli az árfolyamváltozás hatásait: a forint gyengülése az adós fizetési terhének növekedését, erősödése pedig a csökkenését eredményezi.” Téves továbbá a kiindulópont azon gondolata is, amely szerint „[a] nemzetközi kereskedelmi gyakorlatban ismert (...) ún. „elnehezedési klauzula” (Hardship clause) arra kötelezi a feleket, hogy tárgyalják újra a szerződést, ha az említett klauzulában meghatározott körülmények (pl. a jelentős árfolyamváltozás) bekövetkeznek”. Kétségtelen, hogy a felek a szerződéskötéskor megállapodhatnak abban, hogy a szerződést meghatározott feltételek bekövetkezése esetén újra kell tárgyalni. A Draft Common Frame of Reference III.-1:110. cikke azonban – eltérve a Principles of European Contract Law 6:111. cikkétől – épp azt rögzíti, hogy külön kikötés hiányában a körülmények radikális megváltozása esetén sincs a feleknek arra vonatkozó kötelezettsége, hogy a szerződést újratárgyalják. Ha a szerződés nem tartalmaz elnehezedési klauzulát, abból az a következtetés vonható le, hogy a felek maguk vállalták a körülmények megváltozásának kockázatát.⁹

Ad (II). A határozat illeszkedik azon határozatok sorába, amelyben az AB nem egyértelműen állampéldaként értelmezi a fogyasztóvédelem Alaptörvényben rögzített szabályát.¹⁰ A határozat sommás megállapítása, amely szerint a bíróságoknak a Törvény hiányában is a Törvényben foglaltakkal azonosan kellett volna eljárniuk az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésére és az M) cikk (2) bekezdésére tekintettel, tartalmában nem világos. Nem érthető ugyanis, hogy ez a megállapítás a Ptk.-nak a határozat által később vizsgált rendelkezéseiből fakad azzal az érveléssel, hogy a rendelkezés az alkotmányos értelmezésnek megfelelő tartalmat korábban is hordozta, és így a bíróságoknak ezt az értelmezést kellett volna alkalmazniuk, vagy ettől eltérően az AB állítása az, hogy kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában is ezt a követelményrendszert kellett volna érvényesítenie a bíróságoknak.¹¹ A határozat szövegéből mindkét gondolatmenet levezethető, és mindkettő túlságosan is messzemenő következményekre vezet.

A megállapítás azért aggályos, mert mindkét értelmezés szerint egységesen Alaptörvénybe ütközőnek minősíti az AB a korábban hozott azon ítéleteket, amelyek nem a Törvényben rögzített hét elv szerint vizsgálták a perbeli kikötések tisztességtelenségét. Mivel a határozat egészét figyelembe véve azonban megállapítható, hogy ezt a joghatást az AB ilyen formában kétségtelenül nem célozta, a fenti kijelentést csak *obiter dictum* minőségben tudjuk értelmezni, amely azt jelenti, hogy az nem sorolható a *ratio decidendi*, a rendelkező részt megalapozó indokolás körébe, azaz a precedens-érték, illetve az *erga omnes* hatály erre a kijelentésre nem terjed ki. Az *obiter dictum* sajátosságának megfelelően természetesen magyarázó erőt bizonyára tulajdoníthatnánk ennek a kijelentésnek a jövőre nézve, ha annak tartalma egyértelműen megállapítható volna.

Ad (III) A felkészülési idővel kapcsolatban az AB indokolása azon alapul, hogy a PK vélemény elfogadásától, azaz 2012 decemberétől ismertek voltak azok az elvek, amelyek mentén a bíróságok a kikötések tisztességtelenségét vizsgálni fogják. Ez az állítás kétségtelenül helytálló. A felkészülési idő problémáját azonban az indítványok szerint elsősorban nem is a hét elv megjelenésével kapcsolatban állítják, hanem arra hivatkoznak az indítványok, hogy a törvény hatályba lépését követően csupán rendkívül rövid idő állt a pénzügyi intézmények rendelkezésére, hogy a megváltozott perbeli pozícióra tekintettel tíz év több tucat szerződését áttekintsék, meghatározzák, hogy mely kikötések tartoznak a

⁹ Lásd részletesen Christian VON BAR–Eric CLIVE (szerk.): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) Full Edition*. (München: Sellier 2009) 710–715.

¹⁰ Lásd mindenekelőtt Lenkovics Barnabás különvéleményét: 8/2014. (III. 20.) AB határozat, ABH 2014, 300, 312–313, majd jelen határozatot követően: 2/2015. (II. 2.) AB határozat, ABH 2015, 132, 138–139. A vonatkozó határozatok rövid összefoglalását lásd TÉGLÁSI András: „A devizahitelezés problémája és kezelésének alkotmányos kérdései az Alkotmánybíróság gyakorlatának fényében.” In Lenter Csaba (szerk.): *A devizahitelezés nagy kézikönyve*. (Budapest: Nemzeti Közszerződési és Tankönyvkiadó 2015) 315–334. Drinóczi Tímea: „Az Alkotmánybíróság határozata a devizahitelekről A szerződési szabadság régi-új korlátai. *JeMa Jogesetek Magyarázata* 2014/2. 3–12.”

¹¹ A két értelmezés, a közvetett és a közvetlen horizontális hatály közötti különbségről lásd Gárdos-Orosz Fruzsina: *Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban* (Budapest: Dialog Campus 2011).

Törvény hatálya alá, és döntsenek – a jogkövetkezmények ismerete hiányában – a keresetlevél benyújtásáról. E tekintetben a PK vélemény és a PJE határozat nem releváns. Ezen érve azonban a határozat csupán azt a rendkívül sommás megállapítást tartalmazza, hogy „[e]zeknek az elemeknek a beazonosítása még egy hozzávetőlegesen 10 éves szerződéses időtartamot tekintve sem okozhat olyan problémát, amely a keresetindítási határidő megtartását ellehetetleníti.” Újszerű, a felkészülési idővel kapcsolatos korábbi gyakorlat megváltozásának irányába mutató érv, amely szerint a felkészülési idő kezdő időpontja szempontjából nem a jogszabály közzétételének időpontja, hanem annál korábbi időpont bírna relevanciával. Az AB számos határozatában hangsúlyozta a kellő felkészülési idő alapvető jelentőségét, azt azonban a jogállami garanciákból (a főszabály érvényességének feltétele a hivatalos lapban történő közzététel) következően minden esetben a jogszabály közzétételétől és nem annál korábbi időponttól számította.¹²

Ad (IV). A határozat rendkívül sommás megállapítást tartalmaz a visszaható hatály kérdése kapcsán. A határozat szerint a Ptk. 4–5. §-a és 200. § (2) bekezdése az M) cikk (2) bekezdésére tekintettel mindig is a Törvény 4. § (1) bekezdésével azonos követelményt támasztott. Bár a határozat közel egy oldalon át idézi a Ptk. kommentárját, az a határozat állításának alátámasztására nem alkalmas, mivel abból konkrét következtetések jelen ügyre nézve nem vonhatóak le. A többségi indoklás e tekintetben azzal a kérdéssel nem foglalkozik, hogy a rendes bíróság állandó gyakorlatában ténylegesen (elő jog) hogyan érvényesültek a hivatkozott generálklauzulák, azok a konkrét peres eljárások eredményét hogyan formálták. Az AB tehát azt állítja, hogy a Törvény 4. §-ában rögzített követelmények nem hoztak változást a Ptk.-hoz képest, mivel a Ptk. szabályait mindig is így kellett értelmezni. Míg a többségi vélemény egyetlen ítéletre sem hivatkozik, Kiss László különvéleményében számos olyan bírósági döntésről olvashatunk, amely ennek az AB értelmezésnek az ellenkezőjét képviseli.

Már a 67/1991. (XI. 8.) AB határozat óta ismerjük azt az alkotmányjogi dilemmát a hazai alkotmánybíráskodást érintően, miszerint érvek szólnak amellett és azzal szemben is, hogy az Alkotmánybíróság döntéshozatalát a rendes bírósági gyakorlatban megjelenő élő jogra alapozza. E határozatban Kilényi Géza különvéleménye, amelyhez Schmidt Péter is csatlakozott a Lábady Tamás által fogalmazott többségi véleménnyel szemben érvelt amellett, hogy bár egyértelmű, hogy az Alkotmánybíróság által megfogalmazott jogszabály-értelmezésnek nem lehet *erga omnes* hatálya, tehát az nem lehet mindenkire nézve kötelező¹³, az sem várható el az Alkotmánybíróságtól, sem az egyszerű jogalkalmazótól, hogy a Magyar Közlönyben megjelenő jogszabályt kizárólag az állandó bírói gyakorlattal együtt alkalmazza. A jogszabály ugyanis az a szöveg, ami a Magyar Közlönyben megjelenik.

Még akkor is, ha esetleg vizsgált határozatunk esetében arról van szó, hogy e vitában tudatosan fogadja el a többségi vélemény ezt az egykor különvéleményben szereplő álláspontot, kétséges, hogy egy generálklauzula esetében is fenntartható-e ez az érvelés. A generálklauzula tartalmát ugyanis *per definitionem* funkciójából adódóan a bírói gyakorlat tölti meg tartalommal.

Ad (V). A határozat rámutat arra is, hogy bár a Ptk. normaszövege 2004 és 2006 között a fogyasztói szerződések tisztességtelenségéhez nem a semmisség, hanem a megtámadhatóság jogkövetkezményét fűzte, ez az EuB-nak az Océano Grupo ügyben hozott ítéletére tekintettel valójában semmisséggel szankcionálta a tisztességtelen kikötéseket. A határozat ezen okfejtése azon alapul, hogy az EuB rámutatott, hogy a bíróságoknak a nemzeti jogszabályokat irányelvkonform módon kell értelmezniük; az irányelvkonform értelmezés pedig azt teszi szükségessé, hogy a megtámadási jogot semmisségként értelmezzük. A határozat indokolása ezen a ponton alapjaiban téves. Az Océano Grupo ügyben az EuB azt vizsgálta, hogy az eljáró nemzeti bíróság jogosult-e hivatalból vizsgálni a szerződés illetékességi kikötésének a tisztességtelenségét. Ennek kapcsán mondta ki az EuB a korábbi ítéleteire hivatkozva, hogy amennyire csak lehetséges, a nemzeti jogot

¹² Lásd pl. 28/1992. (IV. 30.) AB határozat, ABH 1992, 155, 156–157. Az újabb gyakorlatról és a kellő felkészülési idő alkotmánybírói értelmezéséről – amely szintén azt igazolja, hogy köztudomású tényekre való hivatkozás ezzel összefüggésben még sosem jelent meg sem a hazai sem a külföldi ill. nemzetközi gyakorlatban – lásd: Papp Imre: „A jogbiztonság formai eleme: A kellő felkészülési idő követelménye.” Kodifikáció 2013/1. 5–60.

¹³ A jogszabályértelmezésre irányuló alkotmányos követelmény bevezetésére csak a 38/1993. (VI. 11.) AB határozatban került sor.

irányelvkonform módon kell értelmezni. Az irányelvkonform értelmezés azonban a nemzeti szabály félretételét, megváltoztatását nem eredményezheti. A jelen esetben ugyanakkor a Ptk. világosan rögzítette, hogy a tisztességtelenséghez a megtámadás joga, nem pedig a semmisség jogkövetkezménye fűződik. A határozat ezért semmilyen helytálló magyarázatot nem ad arra, hogy a 2004 és 2006 közötti időszakra miért nem minősül visszaható hatályúnak a Törvény szabálya.

Ad (VI.) A keresetindítási határidő rövidségével kapcsolatban az AB három érvet alkalmaz: (a) más eljárásban is léteznek hasonló rövid határidők, (b) a pénzügyi intézmények már a kihirdetés előtt ismerték a keresetindítási határidőt, mivel az elfogadott törvény elérhető volt az OGY honlapján, és (c) a perek megindulása és érdemi határozattal való lezárulása igazolja, hogy a határidő megfelelő volt. Ad (a) Juhász Imre párhuzamos indokolása helytállóan mutat rá arra, hogy nem megengedhető, hogy a többségi határozat peres eljárások esetén nemperes eljárási határidőkre hivatkozik, hiszen az eljárások alapvetően eltérő célja és eltérő természete az összehasonlíthatóságot kizárja. Ad (b) A felkészülési idő kapcsán is utaltunk arra, hogy a jogállamiság alapvető kritériuma az, hogy a ki nem hirdetett jogszabályhoz semmilyen joghatás nem fűződhet. Ad (c) Logikailag hibás az az érv, amely szerint a megindított keresetek bizonyítják, hogy a keresetindításra megfelelő határidő állt rendelkezésre. A Törvény alapján kb. 400 pénzügyi intézmény indíthatott volna pert, ezzel szemben 80-nál kevesebb per indult. Az AB nem vizsgálta sem azt, hogy a felperesek részéről milyen rendkívüli – a kisebb pénzügyi intézmények számára teljesíthetetlen – erőfeszítést igényelt a perindítás, sem pedig azt, hogy a rendelkezésre álló idő rövidsége mennyiben járult hozzá a felperesek pervesztéséhez. E körben az AB-nek világos szempontokat kellett volna meghatároznia, amely alapján objektív szempontok mentén dönthető el a határidő alkotmányossága. Ezt azonban az AB elmulasztotta.

Ad (VII). Az eljárási határidők alkotmányosságát azzal indokolta az AB, hogy a perben szakértői bizonyítás igénye lényegében nem merülhetett fel. A szakértő igénybevételére vonatkozó állítás azonban – azon túl, hogy annak alátámasztása hiányzik – téves. Annak meghatározása, hogy a szerződésben meghatározott körülmény megfelel-e a ténylegesség és az objektivitás elvének, egyértelműen szakkérdésnek minősül. A bíróságnak továbbá a kereset elbírálása során arra a kérdésre kell például válaszolnia, hogy az országgokkázati felár, az infláció stb. változása ténylegesen hat-e a kamatra, a költségre, illetve a díjra, és a fogyasztóval szerződő félnek módja van-e a feltétel bekövetkeztét előidézni, abban közrehatni, a módosításra okot adó változás mértékét befolyásolni. E kérdések megválaszolásához olyan szakismeret szükséges, amellyel a bíróság jellemzően nem rendelkezik. Az AB ugyancsak nem indokolja azt a vitatható állítását, amely szerint az eljáró bíró számára az ítélet meghozatalához szükséges időt érdemben befolyásolja, hogy a felperes a keresetet elektronikus formában is a bíróság rendelkezésére bocsátja.

Ad (VIII). A fegyverek egyenlőségével kapcsolatban a többségi határozat csupán azt rögzíti, hogy az indítvány téves, mert az alperes ellenkérelmének benyújtására rövidebb határidő áll rendelkezésre, mint a kereset benyújtására. Helytállóan mutat rá az indokolás hiányosságára e körben Juhász Imre különvéleménye: a többségi határozat elmulaszt reagálni arra, hogy a fegyverek egyenlőségét miért nem sérti az, hogy a tárgyaláson előterjesztett ellenkérelemre a felperesnek a tárgyaláson azonnal reagálnia kell, míg az alperesnek legalább három napot biztosít a Törvény, hogy a keresetre válaszoljon.

Ad (IX). Ugyancsak nem meggyőző a határozat érvelése a kézbesítési vélelem tekintetében sem. Az AB azzal érvel, hogy a vizsgált szabályozás eredményeképpen „kevésbé valószínű a szabálytalan kézbesítés lehetősége”, ezt az állítást azonban a Törvénynek az eljárás gyorsítását szolgáló speciális szabályaival támasztja alá. A két állítás azonban semmilyen logikai viszonyban nincs egymással.

Ad (X). A határozat semmilyen magyarázatát nem adja annak, hogy az illeték esetleg eltúlzott mértéke miért nincs összefüggésben a tisztességes eljáráshoz és a jogorvoslathoz való joggal. A többségi határozat indokolásának hiánya különösen arra tekintettel látható világosan, hogy Kiss László különvéleménye szerint az illeték mértéke a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben komoly alkotmányjogi relevanciával bír, ha meghatározott illeték célja a jogérvényesítéstől való elrettentés.

Ad (XII). A határozat [201] pontja azt vizsgálja, hogy – bár ha a Törvény egyes rendelkezései külön-külön meg is felelnek az Alaptörvény követelményeinek – összességében nem eredményezi-e a Törvény az eljárás tisztességtelenségét. Ennek kapcsán a határozat azt rögzíti, hogy az eljárásrend „a jogkorlátozások halmazata folytán az eljárás egészének tisztességességével összhangban alkotmányos

kételyeket ébreszt.” Ezt követően a határozat összefoglalja a Törvény eljárási szabályait, megismétli, hogy „a speciális eljárási szabályok által kialakított eljárásrend egésze vizsgálendő” annak ellenére, hogy „[a] tisztességes eljáráshoz való jog sérelme a Tv.-nyel intézményesített eljárás egyes elemei vonatkozásában külön-külön nem állapítható meg”. Ezek után azonban minden további vizsgálat nélkül vonja le azt a konklúziót az AB, hogy „az eljárásrend egészével kapcsolatos alkotmányos aggályok jelen ügyben nem érik el az alaptörvény-ellenesség szintjét.” A határozat „üzen” ugyanakkor a jogalkotónak, hogy „ilyen kivételes eszközökkel csak kivételes esetben, a lehető legszűkebb terjedelemben élhet.” E körben az AB érvelése nem világos: a jogkorlátozások halmazátára való utalásból úgy tűnik, hogy az AB megállapította, hogy a Törvény egészét tekintve korlátozza a tisztességes eljáráshoz való jogot, de az alapjogkorlátozást az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján az AB alkotmányosnak tartja. Az elvégzett mérlegelésre vonatkozóan azonban a többségi határozat semmilyen információt nem tartalmaz.

Ad (P1). Juhász Imre párhuzamos indokolása – ahogy fentebb bemutattuk – mindkét ponton jogos kritikáját adja a többségi határozatnak. Nem világos azonban a párhuzamos indokolás alapján, hogy e hibák ellenére Juhász miért tartotta érdemben elfogadhatónak a többségi határozatot.

Ad (P2.) Salamon László párhuzamos indokolása a többségi véleményhez képest csupán egyetlen új kérdésfelvetést tartalmaz. Salamon szerint vizsgálendő lett volna, hogy a megtámadhatóság helyett a semmisség előírása minősülhet-e visszaható hatályú jogalkotásnak, hiszen a semmisség és a megtámadhatóság jogkövetkezménye azonos. Sajnálatos módon a párhuzamos indokolás nem kísérli meg a válaszadást a feltett kérdésre. Tévesnek tűnik az a kiindulópont, amely szerint a semmisség és a megtámadhatóság azonos jogkövetkezményekkel jár, csupán a reparáció lehetősége eltérő. Kétségtelen, hogy a sikeres megtámadás eredménye azonos a semmisség jogkövetkezményével, ám az is kétségtelen azonban, hogy a Ptk. a megtámadást lényeges korlátok közé szorítja. Egy 2004-ben kötött szerződés megtámadására a Ptk. 236. § (1) bekezdése alapján főszabályként egy éven belül van lehetőség, míg a semmisségre hivatkozni határidő nélkül lehet. A 2004-ben kötött szerződés megtámadásának lehetősége 2005-ben elenyészett, ezért a pénzügyi intézmény pozíciója szempontjából alapvető jelentőségű, ha 2014-ben úgy rendelkezik egy jogszabály, hogy a szerződés mégis semmis.

Ad (P3-I). Sulyok Tamás párhuzamos indokolása – a többségi határozattól eltérően – részletesen kidolgozott, reflektál a 2004–2014 között hatályos jogszabályokra. A határozat abból indul ki, hogy különbséget kell tenni konstitutív és deklaratív hatályú jogszabályok között, és a visszaható hatályú jogalkotás kizárólag jogalkotó jogszabályok esetén képzelhető el. A párhuzamos indokolás ezért a szabályozásnak – a párhuzamos indokolás által kialakított – három szintjét vizsgálja.

Ad (P3-II). A szabályozás első szintjét a Ptk. 4–5. § generálklauzulái jelentik. A párhuzamos indokolás szerint e generálklauzulák alkotmánykonform értelmezése kizárja az olyan egyoldalú szerződésmódosítást, amelynek jövőbeli bekövetkezése egyértelműen nem számítható ki. „Az egyértelmű kiszámíthatóságnak a magánautonómiából származó követelménye feltételezi, hogy a gazdaságilag kiszolgáltatottabb szerződő fél magánautonómiája a szerződéskötéskor a másik fél magánautonómiájával ténylegesen azonos vagy legalább összemérhető súlyú legyen.” Ebből vezeti le a párhuzamos indokolás az egyértelmű megfogalmazás, az objektivitás, a ténylegesség, az arányosság és a felmondhatóság elvét, mint amely már a Ptk. generálklauzulái alapján is, a Törvény vagy akár a PK vélemény kifejezett rendelkezése hiányában is érvényesült a polgári jogban. Ez az okfejtés álláspontunk szerint minden jogi alapot nélkülöz. A Ptk. 4–5. §-ából a bíróságok a párhuzamos indokolásban kifejtetteket soha nem vezették le korábban. A párhuzamos indokolás sem hivatkozik egyébként ezt alátámasztó joggyakorlatra. A magánautonómiák összemérhetőségének a gondolata pedig mindezedáig a jogirodalomban sem merült fel ilyen formában.

Ad (P3-III). A szabályozás második szintjét a Ptk. 209/B. § (1) bekezdése képezi. Sulyok szerint ez a rendelkezés egy szubjektív és két objektív követelményt támaszt. Ez a megközelítés kiindulópontját tekintve szintén téves. A Ptk. 209. § (1) bekezdése ugyan 2006-ig valóban úgy szólt, hogy a tisztességtelenség körében csak a jóhiszeműség szubjektív követelményének vizsgálata szükséges, ezt a hibát azonban a jogalkotó 2006-ban korrigálta, és 2006-tól a Ptk. a jóhiszeműség és tisztesség elvének érvényesülése mint objektív követelmény vizsgálatát írja elő e körben. A módosítás oka épp az volt, hogy míg a jóhiszeműség követelménye szubjektív tudati kategória, „[a]z irányelv azonban nem annak vizsgálatát kívánja meg, hogy a tisztességtelen kikötés alkalmazója milyen tudati

állapotban volt, hanem az adott szerződéses feltétel objektív tisztességtelenségének vizsgálatát várja el. Ennek a jóhiszeműség és tisztesség követelménye felel meg.”¹⁴

Ez a hiba ugyanakkor a párhuzamos indokolás érvelését nem befolyásolja: az érv a fentiektől függetlenül is téves. A Ptk. 209. § (1) bekezdése szerint „Tisztességtelen az általános szerződési feltétel, illetve a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel, ha a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg.” Semmilyen indokolást nem tartalmaz arra vonatkozóan a párhuzamos vélemény, hogy e rendelkezésből hogyan lehetne levezetni a tételeesség, az arányosság és a szimmetria elvét, valamint, hogy ha ezen elvek levezethetőek a Ptk. definíciójából, akkor a Törvényben rögzített további elvek miért nem. A Ptk. 209. §-ához és az Irányelvnek a Ptk. rendelkezésének alapjául szolgáló 3. cikk (1) bekezdéséhez kapcsolódó terjedelmes bírói gyakorlatban nem létezik olyan döntés, amely ezeket az elveket a vizsgált rendelkezésből levezette volna, és ahogy Kiss László különvéleményének [281] pontjában bemutatta, ilyen következtetéseket a jogirodalom sem fogalmazott meg.

Ad (P3-IV). Végképp minden jogi alapot nélkülöz a párhuzamos indokolás a harmadik szabályozási szint tekintetében. A párhuzamos indokolás szerint a Hpt. 210. § (3) bekezdése már 2004-ben is megkövetelte az átláthatóság és a tételeesség érvényesülését. A Hpt. hivatkozott rendelkezése ezzel ellentétben úgy rendelkezett, hogy „A kamatot, díjat vagy egyéb szerződési feltételt csak akkor lehet egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül módosítani, ha szerződés ezt – külön pontban – a pénzügyi intézmény számára meghatározott feltételek, illetve körülmények esetére egyértelműen lehetővé teszi.” A normaszöveg jól láthatóan sem az átláthatóságra, sem a tételeességre vonatkozóan semmilyen követelményt nem támaszt.

Összességében véve tehát tévesen jut a párhuzamos indokolás arra a következtetésre, hogy a Törvény 4. § (1) bekezdése deklaratív hatályú, ezért az erre alapított következtetéseket nem fogadhatjuk el igazoltak

Ad (K1). Kiss László különvéleménye szintén rendkívül alapos. Míg a többségi határozat amellet érvel, hogy a Törvény nem változtatta meg visszamenőlegesen a tisztességtelenség megállapításának szempontjait, de ezt az állítást sem jogirodalmi hivatkozással, sem pedig bírói gyakorlattal nem támasztja alá, addig a különvélemény [281] pontja közel egy oldalnyi hivatkozással támasztja alá, hogy a Törvény 4. § (1) bekezdésében felsorolt elvek sem a magyar, sem az európai jogirodalomban és joggyakorlatban nem léteztek.

Az EuB gyakorlatára tekintettel ugyanakkor részben téves a különvéleménynek az a gondolata, amely szerint a Hpt. 210. § (3) bekezdésére és a szerződésekben előírt kamat egyoldalú módosításának feltételeiről szóló 275/2010. (XII. 15.) Korm. rendelet szabályaira tekintettel a Törvény hatálya alá tartozó szerződési kikötések tisztességtelensége a Ptk. 209. § (6) bekezdése alapján nem vizsgálható. A Ptk. 209. § (6) bekezdése – az Irányelv 1. cikk (2) bekezdésével összhangban – úgy rendelkezik, hogy „[n]em minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy jogszabály előírásának megfelelően határozzák meg.” A Hpt. 210. §-a – noha annak tartalma 2009-ben és 2010-ben is bővült, pontosabbá vált – teljes egészében nem határozhatja meg, hogy a pénzügyi intézmény milyen esetekben jogosult a kamat, a költség és a díj egyoldalú módosítására, csupán néhány követelményt támaszthat ezzel kapcsolatban. A Hpt. tehát nem minősül olyan rendelkezésnek, amely a Ptk. 209. § (6) bekezdése alapján kizárná a szerződéses kikötés tisztességtelenségének a vizsgálatát.

Jogosan mutat rá ugyanakkor a különvélemény arra, hogy a 275/2010. (XII. 15.) Korm. rendelet tételesen meghatározta, hogy a pénzügyi intézmény a fogyasztóval kötött, lakáscélú hitel- és kölcsönszerződés vagy pénzügyi lízingszerződés kamatát hogyan változtathatja meg. A Hpt. 210/A. § (4) bekezdése szerint módosításra kizárólag a Korm. rendeletben meghatározott feltételek szerint van lehetőség. Véleményünk szerint tehát a Korm. rendelet hatálya alá tartozó szerződések esetén a Ptk. 209. § (6) bekezdése valóban kizárja a tisztességtelenség vizsgálatát. Más a helyzet ugyanakkor azon

¹⁴ BENEDEK Károly – GELLÉRT György – GÁRDOS Péter: „A szerződés megkötése.” In GELLÉRT György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata. (Budapest: CompLex 2007) 792. Lásd részletesen: FÖLDI András: A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig. (Budapest: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar 2001) 105–106.

szerződések esetén, amelyek nem tartoznak a 275/2010. (XII. 15.) Korm. rendelet hatálya alá. E körben ugyanis a kikötés tisztességtelensége akkor is vizsgálható, ha az a Korm. rendeletnek megfelel.¹⁵

Ad (K2). Lévay Miklós érvelése a bírói függetlenség és a tisztességes eljáráshoz való jog sérelméről világos, érthető, és álláspontunk szerint vitatható megállapítást nem tartalmaz.

Ad (K3-I). Paczolay Péter különvéleménye visszaható hatályúnak minősíti a Törvényt. Ennek kapcsán nagyon plasztikusan mutat rá, hogy a Törvény 4. § (1) bekezdésében megfogalmazott hét elv nem minősíthető a bírói gyakorlat kodifikálásának, hanem „a Hpt. 2010. január 1-jétől (részben már 2009. augusztus 1-jétől) hatályos, értelmezett szabályainak a visszavetítése a korábban létrejött általános szerződési feltételekre és szerződésekre.”

Ad (K3-II). A különvélemény ugyancsak tartalmazza azt a Kiss László különvéleményében is megjelenő álláspontot, amely szerint a Törvény hatálya alá tartozó feltételek tisztességtelensége a Ptk. 209. § (6) bekezdése alapján nem vizsgálható. Ezen érvelés hibáit Kiss László különvéleménye kapcsán már kifejtettük.

Ad (K4-I). Pokol Béla különvéleménye alaptörvény-ellenesnek tartja a 30 napos keresetindítási határidőt. Ennek kapcsán a különvélemény hangsúlyozza, hogy – tekintettel arra, hogy a keresetindításra a határozat meghozatalakor már sor került – a megsemmisítés e körben csupán szimbolikus hatással bírt volna. Véleményünk szerint ez a megállapítás téves. A megsemmisítéssel lehetővé vált volna az igényérvényesítés azon pénzügyi intézmények számára, akik korábban nem nyújtottak be keresetet, hiszen a mozaikos megsemmisítés eredményeképpen az új perekre Pokol Béla álláspontjának megfelelően a forintHITELES ügyekre vonatkozó 90-120 napos keresetindítási határidő lett volna irányadó. Alkotmányellenesség esetén továbbá a jogalkotással okozott kár érvényesíthetőségének az igénye is felmerülhet az eljárásból kiszorult pénzügyi intézmények esetében. Másrészt a pervesztes felperesek is alkotmányjogi panaszt nyújthattak volna be, azt állítva, hogy a pervesztés az alaptörvény-ellenesen rövid perindítási határidő következménye.

Ad (K4-II). A különvéleményben foglalt párhuzamos indokolás szerint az AB-nek tisztáznia kellett volna a visszaható hatály értelmezésével kapcsolatos álláspontját. Pokol Béla amellett érvel, hogy a politikai demokrácia alapszabálya, hogy a mindenkori jogalkotónak jogalkotó hatalmat kell biztosítani. A felvilágosodás utáni modern állam sajátossága az, hogy a demokratikusan megválasztott többség adja a szabályokat, és ez Pokol szerint a már fennálló magánjogi jogviszonyokra is vonatkozik, ha ez a változás a felek tartós jogviszonyában a jövőre nézve következik be. Az alapul fekvő államtani érvelésből azonban igen nehéz meggyőző módon sommás következtetést levonni arra vonatkozóan, hogy a többségi demokrácia jogalkotó hatalma nemcsak a szerződéses jogviszonyokat meghatározó szabályrendszer átalakítását általában, hanem speciálisan, a konkrét magánfelek között létrejött konkrét megállapodások utólagos jogszabályi módosítását is a jelenlegi felfogásnál nagyobb mértékben teszi lehetővé a jövőre vonatkozóan.

5. Az eset jelentősége

A többségi határozat, a párhuzamos indokolások és a különvélemények egyaránt jól tükrözik, hogy bár az indítvány számtalan alaptörvény-ellenességet észlelt, az elbírálás középpontjában az a Törvénnyel kapcsolatos alapvető kérdés állt, hogy a 4. § (1) bekezdésében rögzített hét elv megkövetelése a visszaható hatályú jogalkotás tilalmába ütközik-e.

Kétségtelen, hogy formálisan nem beszélhetünk jogalkotásról, hiszen a Kúria a PK véleményben csupán a tisztességtelenség Ptk. 209. § (1) bekezdés szerinti tartalmát határozta meg. Mivel a definíció 2004–2010 között lényegét tekintve változatlan volt, látszólag csupán annyi történt, hogy a Kúria meghatározta, hogy fogyasztói kölcsönszerződések esetén a kamat, a költség és a díj egyoldalú módosítására vonatkozó kikötés mikor felel meg a Ptk. követelményének. Ennek alapján alkotta meg a jogalkotó a részben magáról a kötelező jogértelmezésről, részben pedig az eljárási

¹⁵ Lásd az RWE Vertrieb ítélet (C-92/11.) rendelkező részének 1. pontját, amely kimondja, hogy az Irányelv „1. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy ez az irányelv alkalmazható valamely szolgáltató és fogyasztó között létrejött szerződésben foglalt általános szerződési feltételek azon kikötéseire, amelyek valamely más szerződéstípusra alkalmazandó nemzeti jogi előírásokat vesznek át, és amelyek nem tartoznak a szóban forgó nemzeti szabályozás hatálya alá.”

következményekről szóló Törvényt. Az Alkotmánybíróság pedig megállapította, hogy ez az értelmezés a norma alkotmányos tartalma, az ezzel ellentétes értelmezés pedig ellentétes az Alaptörvénnyel. A kialakított eljárási szabályokkal kapcsolatos alkotmányos aggályok továbbá sem a részleteket tekintve sem összességükben nem érik el az alaptörvény-ellenesség szintjét, nagymértékben korlátozzák ugyan a szóban forgó alapvető jogokat, de a korlátozás nem minősül alkotmányellenesnek az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése alapján.

Az AB határozat a Ptk. generálklauzuláiból és a 209. § (1) bekezdéséből megkísérli – a PK véleményt megerősítve – levezetni a hét elvet. Ténykérdés azonban, hogy a hét elv a PK vélemény megalkotását (pontosabban a Partiscum ügyben hozott ítélet¹⁶ megalkotását) megelőzően nem volt a hatályos joganyag része. Ezt egyértelműen igazolja, hogy a hét elv sem a jogirodalomban, sem a joggyakorlatban soha nem jelent meg.

A tisztességtelenségnek a Ptk. 209. § (1) bekezdésében rögzített fogalma generálklauzula, amelynek tartalmát szükségszerűen a bírói gyakorlat alakítja. A generálklauzulák esetében az átlagosnál is nagyobb az a keret, amelyen belül maradva a bíróság jogalakító döntést hoz. A vizsgált eset specialitását épp az adja, hogy a PK véleményben megfogalmazott követelmények korábban nem jelentek meg a jogban, ezért a Kúria, majd utóbb a jogalkotó az élő joggal ellentétes, azt figyelmen kívül hagyó jogértelmezést emelt törvényerőre, amely egy évtizeden át egységesen alkalmazott, a jogirodalom vagy a bíróságok által – a tisztességtelenség hivatalbóli észlelésének követelménye ellenére – soha nem megkérdőjelezett gyakorlatot minősített jogellenesnek. Ahogy arra Gárdos István rámutat, a Kúria Véleményében és jogegységi határozatában ugyanúgy, mint az ezek alapján kibocsátott Törvényben új döntés született egyes vonatkozó jogszabályok jogértelmezés útján kapott tartalmát illetően.¹⁷ Mivel itt arról van szó, hogy a régi magatartási szabály helyett a bíróság majd a jogalkotó a fennálló jogértelmezés szabályos megváltoztatása útján új magatartási szabályt határozott meg, a jogalakítás folyamatának az Alaptörvénnyel összhangban kell állnia.

Azzal, hogy az AB határozat az új magatartási szabályok bevezetésének a módját, tehát az eljárást Alaptörvény-konformnak ítélte, valójában az Alaptörvény új, a korábbtól eltérő értelmezésével új alkotmányossági mércét állított fel a jogállamiság és a jogbiztonság fogalmát, illetve a tisztességes eljáráshoz való jogot, ennek részjogosultságait és elsősorban a visszaható hatályú jogalkotás tilalmát érintően. Az új mérce, ahogy fentebb bemutattuk, több ponton ellenkezik a polgári jog és az alkotmányjog elméleti és dogmatikai alaptételeivel és állandó gyakorlatával, illetve több ponton egyszerűen csak szembetűnően ellentmondásos.

¹⁶ Gfv.IX.30.221/2011/6.

¹⁷ GÁRDOS István: Jog, jogértelmezés. Gondolatok a devizahiteles törvények kapcsán. MTA Law Working Papers, 2015/3, http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/Gardos_2015_3.pdf.